

11. Εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Chartres καὶ ἵδη εἰς τὴν κατεύθυνσιν Γελβέρου τοῦ Πορρετανοῦ ἀγίκει ὁ Ἰωακεῖμ ὁ ἐκ Φλωρίδος (1145—1202), ὃντες οὐ συνεγράφησαν μὲν πολλὰ ἀλλ᾽ ἔξεδόθησαν ἡδη μόνον¹ τὰ ἐπιγραφόμενα *Concordia Novi et Veteris Testamenti*², *Expositio in Apocalysim* καὶ τὸ *Psalterium decem chordarum*³. Οὗτος ἐρμηνεύει κατά τινες μυστικὰ καὶ φραντζαπτικὸν τρόπον τὴν ιστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς ἐκκλησίας διακρίνον τρεῖς περιόδους ἐν συνδιασμῷ πρὸς τὴν θείαν τριάδι. Ὁ μὲν δηκαδὴ αἰών (περιόδος) τοῦ πατρὸς ἀρχεται ἀπὸ τῆς δημιουργίας, ὁ δὲ τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τῆς ἀπολυτρώσεως ὁ δὲ τοῦ ἀγίου πνεύματος ἀπὸ τῆς 13ης ἐκκλησιαστικοῦ, καθὼς θύτελεντιαίνη περιόδοι γίνεται τὸ βιβλίον πνεύμα τοῦ αἰώνιου Εὐαγγελίου⁴. Η περὶ τριάδος θεωρία καὶ μάλιστα ἡ τῆς ιστορίας μυστικὴ ἐρμηνεύει τοῦ Ἰωακείμ ἐπίδοσιν ἴσχουσαν εἰς τὸν 13ον αἰῶνα⁵.

§ 8. Ὁπαδοὶ τῆς πανθεῖας.

Αἱ πρὸς τὴν πανθεῖαν τάσσεις δὲν ἔλειπον ἀπὸ τῆς Σχολῆς τῆς Chartres' εἰδομεν ἡδη ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Βερνάρδου Silvestris «De mundi universitate»⁶ ἐμφορεῖται νέων πλαττογυνῶν ἐννοιῶν καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς ἀπορροῆς. Τοιαῦται διδασκαλίαι, παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σκάτου, διεμφριθήσαντα ἀκριβέστερον ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, τοῦ Ἀμιλχέου καὶ τοῦ Λαοῦδ.

sive merito appello. In modum enim artis composita distinctiones, distinctiones continet et propositiones artificiose successu comprehendentes.

¹ Ἐκ τῶν ἀνεκδότων είναι καὶ τὸ *De unitate trinitatis*, δι' οὗ ὁ Ἰωακεῖμ ἔλεγχε τὴν περὶ τριάδος θεωρίαν τοῦ Πέτρου Λομβαρδοῦ. Η πραγματεία καταλήγουσα εἰς τὴν ἐνότητα τῶν τριῶν προσώπων (*collectio trium personarum*) κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς ἐν Λατερανῷ τετάρτης συνόδου (τῷ 1215).

² Ἐν Βενετίᾳ τῷ 1519.

³ Ἐν Βενετίᾳ τῷ 1527.

⁴ H. Denifle, *Das Evangelium aeternum und die Kommission von Anagni. Archiv.* I, 57 ἐξ.

⁵ Ὁ Φραγκισκανὸς Γεράρδος ὁ ἐκ Borgo San Donnino ἔγραψε τῷ 1254 εἰσαγωγὴν (*Introductorius*) εἰς τὰ κυριότατα ἔργα τοῦ Ἰωακείμ. Κοίτης δὲ ἐκ Πάρδης καὶ ὑστερον δὲ *Hercules Olivi* († 1298) καὶ ἄλλοι ἐγένονται ὑπέρμαχοι τῶν θεωριῶν τοῦ Ἰωακείμ.

⁶ Σελ. 500.

1. *Άμαλριχος ὁ ἐκ Βένε.* (Amaury de Bène) ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς Σχολῆς τῆς Chartres¹ μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐδίδασκε τὴν διαλεκτικὴν καὶ ὑστερὸν τὴν θεολογίαν καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ τῷ 1206 ὑπὸ τῆς λύπης ὅτι κατεδικάσθη ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, καθ' ἥν ἔκαστος χριστιανὸς ὅφελει νὰ πιστεύῃ ὅτι εἶναι μέλος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀγεν τῆς πίστεως ταύτης οὐδεὶς δύναται νὰ καταστῇ μακάριος². Κατὰ τὸν Γέρσωνα, ἵκανας περὶ αὐτοῦ εἰδῆσεις παρέχοντα, δὲ Ἄμαλριχος ἡρόοντο τὰς θεωρίας ἐκ τοῦ Σκότου φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι καὶ ἀμεβικὴ φιλοσοφία ἔσχεν ἐπὶ τοῦτον ροπήν. Ὁ θεὸς εἶναι, λέγει, μὲνιαί οὐσία πάντων τῶν δημιουργημάτων καὶ ὅπως τὸ φῶς δὲν γραίνεται καθ' ἑαυτὸν ἀλλ' ἐν τοῖς δημιουργήμασιν. Λί γε δὲ ιδέαι δημιουργοῦνται ἐν τῷ θεῷ καὶ πάλιν δημιουργοῦνται. Διὰ τῶν ιδεῶν πυρερχονται ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ὄντα εἰς τὸ πλήριον καὶ τὴν διαφοράν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ θεὸς εἶναι τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς πάντων, πάνται ἐπιστρέφουσι πρὸς τὸν θεόν, ἵνα ἐν ἐκείνῳ ἀγιαλλούστοις ἡσυχάσισιν ἐπιστρέψοντα δὲ γίνονται ἐν αὐτῷ ἐν ἀμέριστον καὶ ἀμετάβλητον ὅν, ὃς ἦσαν πρὸν προέλθοντιν ἐκ τοῦ θεοῦ³. Ἐντεῦθεν ἐκδηλος δὲ χαρικτὴρ τῆς πανθεῖας. Ἀλλ' ἔτι ἐναργέστερος καὶ συφέροντος γίνεται ἐν αἷς δὲ Γέρσων μνημονεύει ἀποφάνεσσι τοῦ Ἄμαλρίχου. Ὅπος, λέγει, δὲ Ἄβραὰμ καὶ δὲ Ἰσαὰκ δὲν εἶναι διαφόροι ἀλλὰ μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως, οὗτοι πάνται εἶναι ἐν καὶ τοῦτο τὸ ἐν εἶναι ὁ θεός. Ὁ θεὸς εἶναι ἡ οὐσία πάντων τῶν δημιουργημάτων καὶ τὸ «εἶναι» πάντων. Ὅπος δὲ πάντα οὗτοι καὶ ὁ ἀνθρώπος θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν θεόν· τὸ δὲ δι' οὗ συντελεῖται ἡ ἐπιστροφὴ αὕτη καὶ ἐνωπὶς εἶναι ἢ ἀγάπη, ἐν ᾗ παύεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις οὕτα δημιουργηματικὴ καὶ ταυτίζεται τῷ θεῷ καὶ ἀπορροφᾶται ὑπὸ αὐτοῦ⁴. Ἐκ τούτων καθίσταται φανερὸν ὅτι δὲ Ἄμαλριχος στοιχεῖ, ὃς εἶρηται, ταῖς ἀρχαῖς τοῦ Σκότου

¹ Περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ πληροφοροῦσιν δὲ *Γουλιέλμος Βρίτων* (Recueil des hist. de la France 27, σ. 83) καὶ ἀγόνυμος χρονογράφος (Chronicum universale anonymi Laudunensis. Monum. German. hist. Script. 26, 454).

² Baumker, Ein Traktat gegen die Amalricaner, σ. 386.

³ Gerson, Concord. metaphys. «Asseruit Amalricus ideas, quae sunt in mente divina, et creare et creari. Dixit etiam quod Deus ideo dicitur finis omnium, quae omnia aversura sunt in ipsum, ut in Deo incomparabiliter conquiescent, et in eo permanebunt».

⁴ Τοῦ αὐτοῦ De mystic. theol. 41.

καὶ ἐκ τῶν παλαιοτέρων ταῖς τοῦ Μαξίμου καὶ τοῦ φιλοσόφου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

Τὰ ὑπὸ τῶν ὄπαδῶν τοῦ Ἀμαλρίχου συναγόμενα σημειώσματα δὲν ἔσαν πρόσφορα καὶ ἀκόλουθα πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δόγματα. Ὁ θεός, λέγον, ποιεῖ πάντα ἐν ἡμῖν, τό τε βούλεσθαι καὶ τὸ πρότειν, ὥστε οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, οὐδεμία ἀμοιβὴ καὶ τιμωρία. Τάρπιστῆς συνεδίσεως εἶναι περιττή· ὁ γινόσκων ὅτι ὁ θεὸς εἶναι ἐν εἰντῷ δὲν πρέπει νὰ ηλεῖται ἀλλὰ νὰ γελᾷ. Ὁ δὲ κόσμος διακρίνεται εἰς τικῆς αἰῶνας, τὸν αἰῶνα τοῦ πατρός, τὸν τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος. Οἱ τοῦ πατρὸς αἰῶνες περιλαμβάνει τὸν Ἀβραὰμ καὶ τοὺς πατριάρχας, ὁ δὲ τοῦ υἱοῦ τὸν Χριστὸν καὶ πάντας τῶνς χριστιανούς, τέλος δὲ ὁ τοῦ ἀγίου πνεύματος αἰῶνα ἀρχεται ἀπὸ τῶν ὄπαδῶν τοῦ Ἀμαλρίχου καὶ κατειλάνει τὴν πίστιν καὶ τὴν ἔλπιδα ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀγάπης. Ἐν σίς οὖτις τὸ πενεῦμα, οὗτοι ἔχουσι τὸ δῶρον τῆς ἐλευθερίας, εἶναι ὁ θεός. Οὐδεμία ἀνάγκη ἔργων ἀλλὰ μόνον διαθέσεως· ὁ τὸν ἐν τῇ ἀγάπῃ δὲν ἀμαρτάνει. Ἡ δὲ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν καὶ οἱ δευτέρα παρούσα εἶναι κενὰ ἐπινοήματα¹. Τοιαῦτα δοξάσματα ἦτο εὔλογον νὰ ἀπειδοκιμασθῶσιν ἀντικρους ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ κατεδικάσθησιν μὲν ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις τῷ 1210 συγκληθείσης συγίδων κατεδικάσθησιν δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Λατερανῷ τῷ 1215 συγκληθείσης ὑπὸ Ἰγγονιεντίου τοῦ τρίτου. Τὰ δυτικά τοῦ Ἀμαλρίχου ἀνοργάνωτα διεπαπάγησαν, οἱ δὲ αἴρεσις ἔξερριζώθη διὰ τῆς τιμωρίας τῆς καθείσεως καὶ τῆς πτορᾶς². Καὶ τὰ φυσικὰ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα, ὡς εὑνοοῦνται τῇ θεορίᾳ ἔκείνου, ως καὶ τὰ τοῦ Σκότου ἔργα, ἀπηγορεύθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τὴν αἵρεσιν ταύτην κατεπολέμησαν θεολόγοι τε καὶ φιλόσοφοι³.

2. Δανῆδ ὁ ἐκ Dijon. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐλέγεται γινόσκομεν⁴.

¹ Hauréau, Hist. de la philos. schol. 2, 86 ἔξ.

² Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 94 ἔξ. πβλ. καὶ Chronicum univers. aporum Lautunensis. Ἐν Mon. Germ. hist. Serip. 22, 454 ἔξ.

³ Ἐχομεν πραγματείαν «Contra Amaurianos» ἐπιγραφομένην, ἵνα περὶ τὸ 1210 συνταχθείσαν ἀναφέρεται ὁ ἐκδότης Cl. Baümker (Jahrb. f. Philos. und spek. theol. 7, 346 ἔξ.) εἰς Γαρέριον τὸν ἐκ Rochefort. Εἰρήσθω δ’ ὅτι καὶ Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης (Summ. theol. 1. qu 3. a 8), μέμρεται τοὺς ὄπαδους τοῦ Ἀμαλρίχου.

⁴ Ἀλβέρτος ὁ μέγας (ἐν τῇ Summa de creat. 2, qu 5, art 3. Borgnet,

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἀνωνύμου χρονογράφου¹ διέτριβεν ἐν τῇ Λῦλῃ² Ἰννοκεντίου τοῦ 3ου καὶ ἀπέλαυνε τῆς εἰνοσίας αὐτοῦ. Κατὰ τὴν αὐτὴν μαρτυρίαν ὁ Ἀμάλριχος ἥρθε πατέστη τὴν σφαλεράν του θεωρίαν ἐκ τοῦ Δαυΐδ, ὅπερ δὲν φαίνεται πιθανόν. Προστέμονται δὲ αὐτῷ δύο συγγράμματα, τὸ *De tomis* ἣντις *est de divisionibus*³ καὶ τὸ *Quaterni* ἢ *Quaternuli*⁴. Πιθανὸν δὲ ὅμως ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸν ἔργον συγκείμενον ἐκ κειραλαίων χαλαρῶς πρὸς ἄλληλα συνοπτομένων⁵. Καὶ δὲ Λαυΐδ ἀσπάζεται τὴν πανθεῖαν γνωματεύοντα διὰ τὸν θεόν τον εἶναι ἡ πρώτη μίκη ἑποκειμένη ὁμοίᾳ βάσις πάντων τῶν ὄντων, τῶν τε φυματικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν. Διακρίνει δηλαδὴ τοὺς εἰδη ὄντων, σόματα καὶ φυγὴς καὶ χρονιστὰς οὐσίας· ἔκμιστον τῶν εἰδῶν τούτων ἔχει ἀμέριοτον ἀρχήν, τ. ἐ. τὰ μὲν σόματα τίχος (πρόστην) μίκη, αἱ δὲ φυγὴς αἵτινι ἀρχαί, ἡ πρώτη μίκη καὶ ὁ γοῦς καὶ ὁ θεός, εἶναι μέν καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία⁶. Λιότι, δὲν διέρρεον, ἔπειτε νὰ μηδογενεῖς ἀνότερον τι καὶνόν γένος, ἕξ οὖν προηῆλθον αἱ διαφοραί. Τοιοῦτον ὅμως ἀνότερον γένος ἀδύνατον νὰ μηδογενεῖ. Εἳναν μηδογενεῖς ἀνότερον γένος πρώτης μίκης καὶ γοῦ, τοῦτο θὰ μήτο καὶνή μίκη τοῦ γοῦ καὶ τῆς πρώτης μίκης⁷ τότε δὴ ἡ πρώτη μίκη θὰ εἶχεν μηδὲν ἔσωτὴν ἄλλην καὶ οὕτως ἐπ' ἀκείσθων. Οἱ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ πρώτης μίκης καὶ γοῦ. Λοιπὸν ἡ πρώτη μίκη καὶ ὁ γοῦς καὶ ὁ θεός παριπλάκουσιν εἰς καὶ τὸ αὐτό⁸.

Εἰς τὴν πανθεῖαν τοῦ Λαυΐδ ἔρχε φυτὴν πάντως ὁ νέος πλατωνισμὸς τοῦ Ψ.-Λιονιστοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Σκιότου Ἰστιος δὲ καὶ τὸ σύγχρονα «*Fons vitae*» τοῦ Ἀβενκεβρόλ (Ibn Gebirol)⁹. Ἀλβέρτος δ'

(τόμ. 35, 68 ἑξ.) ὀνομάζει αὐτὸν *David Mantesensis* ἢ ἐκ τοῦ *Dinantensis* ἢ τοῦ *Mantes* (πλησίον τῆς *Chartres*) ἢ τοῦ *Méan* (πλησίον τοῦ *Dinant* τοῦ Βελγίου).

¹ *Chronicum universale* ἐνθ. ἀνοτ.

² *Albertus Magnus*, *Summa theol.* 1, tract. 4, qu 20, membr. 2.

³ Πρακτικὰ τῆς συνόδου τῶν Παρισίων (1210), παρὰ *Martene*, *Thesaurus novus anecdotorum* 5, 163, πβλ. καὶ *H. Denifle*, *Chart. Unioiv.* Paris 1, 70.

⁴ *Überweg Geyer*, σ. 251.

⁵ Αὕτη εἶναι ἡ μαρτυρία Θωμᾶ τοῦ Ἀκυνάτου. *Sent.* 2, *dist.* 17, *qu* 1, art. 1, *Summ. theol.* 1, tract. 4, qu 20, membr. 2.

⁶ *Albertus Magnus*, *Summa theol.* 1, tr. 4, qu 20, membr. 2.

⁷ Περὶ τούτου ἔσται ἄλλαχος λόγος.

δέ μέγας ἀνάγει τὴν πανθεῖαν τοῦ Λαυρίδ εἰς τὸν Επειρώνη καὶ ἀκριβέστερον εἰς μαθητὴν ἐκείνου, διὸ ὑπομένει Ἀλέξανδρον καὶ οὐ συγγραμμάτιον πιστεύει ὅτι κατέχει¹. Σημαντέον ὅτι καὶ τούτῳ τὰ συγγράμματα κατεδικιάσθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπογοφεύση ή διδασκαλία αὐτῶν ἐν ταῖς θεολογικαῖς καὶ ταῖς φιλοσοφικαῖς Σχολαῖς².

§ 9. Η μυστικὴ θεωρία.

1. Παρότι τὴν κρίσιος σχολαιστικὴν φιλοσοφίαν ἀνειρένη ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι καὶ μυστικὴ τάσις, ἡτις ἀποβλέπονται εἰς τὴν τελείαν ἔνιστιν τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ θεοῦ δὲν περιτριζέτο μὲν μόνον ἐν τῷ μυστικῷ καὶ ἐποπτικῷ βίῳ ἢλλος ἔξετεντο καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν θεωρίαν ἐν ἀναφροδῷ πάντοτε πρὸς τὸν τοιοῦτον βίον³. Κατὰ τὴν μυστικὴν θεορίαν ἔρχόμεθα εἰς τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ μᾶλλον διὰ τῆς λογικῆς μεθόδου ἢδιὰ τῆς ὑποκειμενικῆς ἐποπτείας. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τῶν μυστικῶν τίθεται ἡ καθαρὰ νόησις ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τοῦ ἄγνοιο καὶ ἐποπτικοῦ βίου, τὰ συγγράμματα αὐτῶν περιπτέονται μάλιστα ὑπὸ ἡθικῆς αὔρας καὶ ἀναβλύζουσι τὸ μῆδον οὐ μόνον τῆς ἐπιστημονικῆς διανοήσεως ἀλλὰ καὶ τῆς χριστιανικῆς εὑσεβείας. Οἱ μυστικοὶ τοῦ διοδεκάτου αἰώνος δρμῶνται κατ' ἔριχτην ἐκ τῆς Γραφῆς, ἐκ τοῦ Λόγου τοῦν καὶ τοῦ Βοηθίου⁴, οἵτινες τελευταῖοι ὑπέστησαν τὴν ἐπέδρασιν τῆς φιλοσοφίας τῶν νέων πλατωνιῶν⁵. Ἰδούτης τῆς ἐπιστημονικῆς

¹ Ο *Hauréau* ὑπέλαβεν ὅτι τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος συγγραμμάτιον εἶναι ἡ μικρὰ πραγματεία *De unitate et uno* (παρὰ Migne P. L. 63, 1075 εξ.), ἡς συγγραφέα εἰκάζει τὸν Δομίνικον Gundisalvi. Ο δὲ *Théry* (David de Dinant, *Étude sur son panthéisme matérialiste*, 1925) δεικνύει ἐκ τῶν παραπορπῶν τοῦ Ἀλβέρτου ὅτι ἐπὶ τὴν θεωρίαν τοῦ Λαυρίδ ἐπέδρασεν ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους.

² Τὴν βιβλιογραφίαν τῶν εἰρημένων δικαδῶν τῆς πανθεῖας ἴδε παρὸ *Überweg - Geyer*, σ. 706 καὶ 707.

³ Ρητέον ὅτι οἱ ἄκροι μυστικοὶ δὲν ἔνέκρινον τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ γενεφρόνουν τῆς φιλοσοφίας.

⁴ Οὐ μικρὸν βεβαίως συνεβάλετο ἡ σπουδὴ καὶ ἀλλων συγγραφέων οἷον Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, τοῦ Κασσιανοῦ, τοῦ Ψ.-Διογνυσίου τοῦ Ἀρεοπάγίτου.

⁵ Η μυστικὴ θεωρία τοῦ μέσου αἰῶνος διαφέρει τῆς φυσικῆς ἡ φιλοσοφικῆς (οἷον τῆς πλωτινείου) μυστικῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶναι (κατὰ καγδά) πανθεῖκή καὶ ὅτι τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀποφαίνει ὡς ὑπερφυῆ καὶ μόνον διὰ τῆς θείας χάριτος ἔφρικτήν.